

KULTURA, IDENTITETI, IDEOLOGIJE GRANICE – – JEDNA GRANICA, DVIJE ETNOLOGIJE?

10. hrvatsko-slovenske etnološke paralele Varaždin, 29. svibnja - 1. lipnja 2008.

Hrvatsko-slovenski etnološki susreti pod nazivom *Hrvatsko-slovenske etnološke paralele* održavali su se tijekom jednog desetljeća od 1981. do 1991. godine u Hrvatskoj i Sloveniji. Nakon petnaest godina *Etnološke paralele* obnovljene su 2004. godine, kad su održane u Motovunu, uslijedio je susret 2006. godine u Podsredi na području Kozjanskog u Sloveniji.

Jubilarne, desete, *Hrvatsko-slovenske etnološke paralele* održane su od 29. svibnja do 1. lipnja 2008. godine u Varaždinu, koji je nakon šesnaest godina drugi put izabran kao grad domaćin *Paralela*.

Ciljevi okupljanja hrvatskih i slovenskih etnologa na ovim susretima od samih su početaka bili vezani uz ulogu i status etnologije kao kritičke discipline o kulturi u našim društvima tijekom promjena u socijalizmu. Pored toga *Paralele* su omogućile upoznavanja s aktualnim zbivanjima struke, te etnološko proučavanje pograničnih regija. I na obnovljenim *Etnološkim paralelama* cilj je razmjena iskustava u svim područjima djelovanja etnologa: očuvanja baštine, muzeja, obrazovanja, znanosti kao i uvidi u razvoj etnologije kao discipline.

Ovogodišnji susret naslovljen *Kultura, identiteti, ideologije granice – jedna granica, dvije etnologije?* sastojao se od dva dijela: okruglog stola i simpozija. Na okruglom stolu *Mogućnosti za prijavu međunarodnih projekata* raspravljalo se o mogućnostima suradnje na području zaštite kulturne baštine, o projektima koji povezuju turizam i kulturnu baštinu te o povezivanju kulturnih projekata iz Europske unije s Hrvatskom. Uvod u živu raspravu dvadesetak sudionika bila su izlaganja Tatjane Vokič, koja je predstavila rad Centra DUO za domaće i umjetničke obrte pogranične općine Veržej s kojom je povezan i projekt Muzeja Staro selo Kumrovec "Craftattract – tradicijski obrti – nove atrakcije za kulturni turizam", o kojem su govorili Mladen Kuhar i Tihana Lovrić. Tita Porenta iz Radovljice je otvorila iznimno zanimljivo pitanje odnosa muzejske struke spram ljubitelja i skupljača hobista te zakonskih okvira Slovenije i Hrvatske za njihovo djelovanje, dok je Alenka Černelič Krošelj problematizirala kulturne projekte pogranične općine Krško te odnos struke i politike. Sandra Ilić iz Istarske županije i Anja Jelavić iz Ministarstva kulture Republike Hrvatske govorile su o iskustvima prekogranične suradnje, o primjerima dobre prakse, preprekama i o mogućnostima realizacije baštinskih projekata u suradnji sa Europskom unijom. Sudionici Okruglog stola su bili složni da suradnja u međunarodnim projektima koji uključuju etnologue različitih područja djelovanja nije samo mogućnost koju tek treba

stvoriti, ona je već sada realnost. Međutim, upućenost na europske projekte zahtjeva od svih uključenih partnera s obiju strana granice, a i unutar Europske unije, ovladavanje nizom novih vještina i znanja neophodnih za uspješnu implementaciju kulturnih i baštinskih projekata. U tome je smislu neophodno dodatno unapređivati odnose između strukovnjaka i regionalne i državne administracije, osigurati edukaciju potrebnu za usvajanje novih vještina i sposobnosti kao i osigurati resurse za provođenje i evaluacije projekata i programa.

Dvodnevni simpozij *Kultura, identiteti, ideologije granice* je ostvario navedene teme u tri tematska sklopa. Izlaganja u tematu *Kulturna regija Europa – kulturni regionalizmi* propitivala su poticaje i rezultate konstruiranja novih kulturnih biografija kao i ključne točke njihova ispisivanja u tranzicijskim društvima unutar regije. Zvezda Delak Koželj je u izlaganju "Suvremena uloga i značenja baštine" analizirala međunarodne i slovenske dokumente o zaštiti baštine i propitivala uzroke sve veće marginalizacije etnologa zaštitara i konzervatora u vremenu od nastanka samostalne slovenske države. Alenka Černelič Krošelj je analizirala svoju dvostruku ulogu i prijepore s kojima se susreće u radu na kulturno-turističkim projektima kao stručnjakinja etnologinja te kao savjetnica u općini Krško. Varaždinka Petra Kelemen propitivala je odnos kulture i turizma na primjeru grada domaćina te razvoj kulturne strategije grada i pozicioniranja Varaždina kao europske destinacije kulturnog turizma. Ozren Biti i Marina Blagaić su, analizirajući dvije manifestacije kulturnog turizma otoka Raba i Postojne – Rapska fjera i Erazmov viteški turnir iz Predjamskog grada – otvorili slojevit teorijska pitanja (re)kreiranja tradicija i stvaranja lokalnih kulturnih identiteta u suvremenoj kulturi, gdje elementi lokalne kulture pod utjecajem globalnih marketinških trendova postaju važan i nezaobilazan proizvod kulturnog turizma. Rad Sanje Potkonjak, Branka Đakovića i Roberta Šešerka "Komuniciranje baštine i digitalni oblici baza podataka" propituje složenost procesa institucionaliziranja znanja o baštini. Digitalizacija podataka o kulturnoj baštini otvara na teorijskoj razini pitanja o načinima posredovanja stvarnosti i pitanjima autoriteta i moći o odlučivanju što jest, a što nije uključeno u ono što se smatra vrijednim zaštite i očuvanja i postaje dijelom kulturnog naslijeđa. Na tome je tragu i prilog Marka Smolea, koji analizira kulturnu biografiju izoliranog područja okolice Čabra na međi između Hrvatske i Slovenije na temelju uključivanja odnosno isključivanja elemenata romantizirane povijesti, geografskih i političkih granica i različitih političkih ideologija.

Temat *Pogled preko granice* može se podijeliti na dva dijela. Prvi je dio objedinio radove kojima se propituju mentalne mape i konstrukcije granice unutar znanosti. U okviru tog dijela tematskog bloka svoja su izlaganja održali Tomislav Pletenac, koji je u radu "Pisati/biti ni tu ni tamo: liminalnost etnografske prakse i reprezentacije" propitivao teorijske pozicije stvaranja etnografskog teksta, načine stvaranja subjekta etnološke analize kao i krhkost granice simboličkog i realnog. Drugi rad u ovome bloku prilog je četiriju autorica: Jelene Marković, Ane-Marije Vukušić, Ive Pleše i Melanije Belaj, koje su na primjerima četiriju studija slučaja problematizirale etičke granice etnološkog istraživanja, propitujući svoju ulogu u istraživanju i odnos prema kazivačima kao i odnos

prema prikupljenim podacima u konkretnim istraživačkim kontekstima i različitim fazama istraživačkoga rada. Drugi dio temata obuhvatio je radove koji su analizirali i problematizirali odnose kulturnih, povijesnih i geografskih granica. Tako rad Mirana Puconje "Kulturnopovijesne odrednice panonske euroregije" donosi uvide u povijest šireg graničnog područja panonskoga dijela Hrvatske i Slovenije. Vito Hazler je predstavio rad o seoskoj arhitekturi pograničnog područja, analizirajući socijalističko naslijeđe i rastakanje regionalnih granica pod utjecajem globalnih konzumerističkih trendova. Ivoni Grgurinović je putopis Rebecce West *Crno janje, sivi sokol*, nastao u osvjetljenje Drugoga svjetskog rata, poslužio kao predložak u kojem se analiziraju identiteti Balkana u prožimanju stereotipnih slika o kulturi zemalja na Balkanu i pisanja o njemu iz kolonijalne perspektive Europljanke, gdje se subjektivitet Balkana kreira kao egzotičan Drugi. Mojca Ravnik je predstavila svoje istraživanje o brisanju granica, u kojem prikazuje aktivnosti stanovnika pogranične regije u dolini Idrije pri doslovnom uklanjanju negdašnjih graničnih zapreka prema Italiji u trenutku pristupanja Slovenije Europskoj uniji. Prelazak bliske slovenske granice u potrazi za poslom, kao i ekonomsku migraciju u druge europske zemlje stanovnika Međimurja tijekom 20. stoljeća do danas, analizirala je Rebeka Mesarić Žabčić u izlaganju "Posao preko granice: razlozi i ciljevi odlaska međimurskog stanovništva".

Posljednji, treći temat *Žene i granica*, okupio je radove koji su se bavili različitim statusima i ulogama žena kao kreatorica i pronositeljica kulturne razmjene u prostorima unutar i preko političkih i geografskih granica i njihova mjesta unutar kulture. Tako je, primjerice, Breda Čebulj Sajko predstavila dio svog opsežnog istraživanja o osobnim povijestima, upoznavajući nas s djelovanjem Marize Ličan, Slovenke koja je tijekom svog života u Australiji u drugoj polovici 20. stoljeća bila bitna spona između matice i Slovenaca u Australiji u kreiranju i održavanju njihova nacionalnog identiteta. Tanja Rožembergar Šega predstavila je rad i sudbinu Alme Maximilian Karlin umjetnice iz Celja, koja je svojim radom i djelovanjem rušila mnoge tabue i granice u prvoj polovici 20. stoljeća te je unatoč značajnom umjetničkom postignuću ostala na društvenoj margini. Dva su se izlaganja u ovome tematu doticala zdravlja i bolesti. Rad Mojce Ramšak "Metafore ubijaju, zar ne? Simboličke jezične slike raka dojke u Sloveniji" pokazuje kako se rak kao jedna od najsmrtonosnijih bolesti u žena u suvremenoj slovenskoj kulturi gotovo nikad ne imenuje. Uporaba metafora olakšava suočavanje s bolešću, ali istodobno prikazuje i otuđenost od vlastita tijela. U odnosu prema bolesti i traganju za izlječenjem ljudi pribjegavaju raznovrsnim postupcima. Takozvanom neslužbenom medicinom bavi se velik broj žena. Nena Židov je u svome izlaganju predstavila djelovanje jedne od pionirki homeopatije u Sloveniji, barunice Marie Wambolt, koja je djelovala u Hmeljniku pokraj Novoga Mesta na početku 20. stoljeća. Suvremenim fenomenom trbušnog plesa koji u posljednjih nekoliko godina postaje globalno prisutan u popularnoj kulturi, pa tako i u Sloveniji bavi se Laura Lukavčić. Pritom je zanima suodnos između orijentalnog i ženskog u kreiranju današnjeg ženskog identiteta u Sloveniji. Tea Škokić pak propituje propusnost novonastalih državnih granica analizirajući feministički ženski aktivizam tijekom devedestih godina. U ostvarenju mira

žene su prelazile i razbijale granice muškoga ratničkog, patrijarhalnog bratstva i otvarale nove putove izgradnjom mirovnog aktivizma i subverzijama militantnog patrijarhata na zaraćenim stranama.

U okviru simpozija prikazana su i dva filma o problematici granica. Dokumentarni film *Grad na livadi* Anje Medved i Vanje Velušček govori o nastanku Nove Gorice, a etnološki film Naška Križnara *Srce na granici* prati događanja na graničnim prijelazima prema Italiji u trenutku stupanja Slovenije u Europsku uniju u svibnju 2004. godine.

Posljednjega dana skupa je bio izlet na kojemu smo posjetili etnografski postav Muzeja Međimurja u Čakovcu, razgledali rekonstruirani mlin na Muri u Žabniku te posjetili vinarstvo Lovrec u Sv. Urbanu.

Željka Jelavić

IZAZOVI INTEGRACIJE: ISTRAŽIVANJE KULTURE U EUROPSKOM KONTEKSTU

Međunarodni znanstveni skup uz 60-tu obljetnicu Instituta za etnologiju i folkloristiku, 2. - 4. listopada 2008.

Institut za etnologiju i folkloristiku ove godine proslavlja 60. obljetnicu postojanja. Započevši 1948. godine kao etnomuzikološko istraživačko središte, te se kasnije razvijajući kao filološko i etnološko središte, Institut je definirao svoju jaku interdisciplinarnu osnovu. Tijekom desetljeća Institut su prožimale različite teorijske inspiracije od strukturalizma do postmoderne, no ključna je ona iz sedamdesetih godina koja je kulturu zagledala kao kontinuirani proces u stalnoj mijeni, ne samo u povijesnoj dimenziji nego i u suvremenoj svakodnevnici. Taj zaokret prema sinkronijskom istraživanju kulture pratila su i interdisciplinarna usmjerenja prema pitanjima konstrukcije identiteta, transformacije i inovacije kulture, ideološke kontekstualizacije, uporabe i prezentacije folkloru, rodne perspektive, performativnosti, utjecaja novih medija, suvremene urbane kulture, popularne kulture itd.

U povodu šezdesete obljetnice Instituta organiziran je međunarodni znanstveni skup *Izazovi integracije: istraživanje kulture u europskom kontekstu*, na koji su uz domaće pozvani i stručnjaci iz Bugarske, Njemačke, Mađarske, Švedske, Slovenije i SAD-a. U suvremenom europskom društveno-političkom kontekstu znanstvena interdisciplinarna istraživanja kulture pridružila su se ovim skupom promišljanjima jednog od ključnih procesa – *integracije* – sagledanom kao teorijskom, ali i primijenjenom modelu odnosa između društvenih skupina u formi kulturnog pluralizma, multikulturalizma, međukulturalizma, transkulturalizma, interkulturalizma, ali i kulturnog rasizma. Europske integracije nadalje, izazov su, ali i prisila pregovora o pozicioniranju unutar